



NØGLEBEGREBER

Når du læser Geoviden nr. 1, 2022 om Ild i Landskabet møder du følgende begreber, som her forklares kort.

ARTSDIVERSITET

Antal og forskellighed i arter i et område. Generelt anser man naturområder/habitater med høj artsdiversitet som mere modstandsdygtige mod ændringer udefra end habitater med lav artsdiversitet.

BRANDBÆLTE

En metode til at styre spredning af ild i et landskab. Ved planlagt hedeafbrænding brænder man vegetationen af i et afgrænset bælte hele vejen rundt om det område, man faktisk vil brænde. Når vegetationen i bæltet allerede er brændt, kan ilden fra den faktiske afbrænding ikke ret godt sprede sig hen over brandbæltet og videre ud i landskabet. Bruges også til at inddæmme naturbrande.

EROSION

Nedbrydning af jordoverfladen, jord som sten. Overfladen nedbrydes over tid af kræfter som regn, frost, vind, borende planterødder og bagende sol. Især hvis de øverste lag ikke beskyttes og holdes på plads af vegetation, men er frit eksponeret. Bjergarterne i overfladen nedbrydes til mindre partikler af grus, sandkorn og ler (kaldet sedimenter eller erosionsmateriale), der spredes af vinden eller skylles ud i søer og til havet via floder.

EUTROFIERING

En sø eller anden vandmasse, der er blevet tilført så høje mængder næringsstoffer, at der sker en forskubbelse af økosystemet i søen. Første reaktion er typisk, at der sker en opblomstring af alger i søen, som gør vandet grønt og plumret. Dermed kan sollys ikke så godt trænge ned gennem vandet, hvilket besværliggør planternes vækst længere nede. De mange alger kan opbruge ilten fra søen, når de med tiden dør og går i forrådnelse på bunden. Så opstår der iltsvind, som skaber yderligere krise for mange af søens arter. Nogle få arter kan leve under disse omstændigheder, og meget eutrofe søer kan derfor godt have noget liv, men fordelt på meget få arter.

FFDI (FOREST FIRE DANGER INDEX)

McArthur Forest Fire Danger Index (FFDI) bruges overalt i Australien til at beregne den aktuelle brandfare i et område. Den samler en række faktorer, der tilsammen viser, hvor stor faren er for, at der opstår en naturbrand. Herunder daglig maksimumtemperatur, relativ luftfugtighed, vindhastighed og tørkefaktor som resultat af daglig nedbør og maksimumtemperatur.

HABITAT

Et levested. Et område med forhold, som adskiller sig fra omkringliggende områder. For eksempel ved en særlige type vegetation, særligt klima eller andet, som er med til at diktere, hvilke arter, der kan leve der.

HEDE

Hede er en såkaldt 'lysåben' naturtype, hvor der kun er ganske få træer eller større buske, der skygger for lysindfaldet til jordoverfladen. Det er typisk ret næringsfattige, magre jorde, hvor der er hårde betingelser for planterne, men hvor mindre buske og urter som lyng, revling, forskellige lavtyper m.m. klarer sig godt. Naturtypen er naturlig ved Nordvesteuropas vestkyster, herunder i Vestjylland, og derfor kaldes 'urtypen' også atlantisk klithede. Der findes også menneskeskabte heder længere inde i landet, som ikke altid er bundet op på klitter, men som har været spredt med vilje og vedligeholdt gennem mange hundrede år.

ILD

ILD er egentlig bare en kemisk proces. Via aktiveringsenergi i form af f.eks. en gnist fra en lighter eller et lynnedslag begynder ilt (molekyle af to oxygenatomer, også kaldet O₂ eller dioxid) fra atmosfæren at omdanne f.eks. kulstofforbindelser i et stykke træ eller tør lyng til vanddamp, CO₂ og energi i form af varme. Dette ser vi som flammer.

LYSÅBEN NATUR

Naturtyper med overvejende fravær af højere vækster som træer, hvor der derfor er stort lysindfald. I Danmark er der følgende lysåbne naturtyper: hede, overdrev, mose, eng, strandeng og sø. Tilsammen udgør de seks naturtyper ca. 10 pct. af Danmarks areal.

PYROFYT

Planter der har udviklet sig til at kunne modstå ildpåvirkning i nogen grad. Man skelner mellem passive pyrofyter, som kan modstå visse ildpåvirkninger uden at tage langvarig skade og aktive pyrofyter, som har udviklet sig til at blive fremmet af (nogen) ildpåvirkning. F.eks. ved at få deres frøskaller til at åbne sig eller frøene til at spire bedre.

PYROKONVEKTION

Når en naturbrand er så voldsom, at den skaber ændringer i atmosfæren omkring sig, kan det fremme dannelse af særligt regnfattige tordenskyer længere fremme. Tordenvejre med ingen eller meget lidt regn har langt større risiko for at starte nye brande i og med, at en eventuelt lyn-påsat brand ikke med det samme slukkes af den medfølgende regn.

SANDFYGNING

Op gennem forrige årtusind er heden i Danmark blevet spredt og vedligeholdt med vilje, fordi lyng gav græsning til husdyr hele året rundt. Noget der især var i høj kurs på de ellers magre vestjyske jorde. De tiltagende store områder med hedelandskab gav dog tiltagende problemer med sandfygning. Sempelthen fordi manglen på træer og større buske gjorde, at der ikke var noget til at holde på den sandede jord, som fæg afsted med vinden og delvist begravede bygninger og marker. Igennem 1700-tallet blev det så slemt, at det blev nødvendigt at plante noget af heden til med træer igen. Derfor begyndte man fra omkring år 1800 systematisk at plante Vestjylland til igen med store granplantager. Og/eller opdyrke landet mere intensivt, så mange af hederne forsvandt.

SVEDJEBRUG

En dyrkningsmetode, hvor man rydder et område af skoven eller krat og brænder kvas og grene fra de fældede træer og buske af på stedet. På den måde samles en del af træernes næringsstoffer og mineraler i jorden via asken, hvilket kan udnyttes af de afgrøder, der derefter sås på arealet. Efter nogle år vil næringen dog typisk være udpint fra jorden, og traditionelt har man så gentaget processen i et nyt stykke skov. Metoden er stadig udbredt i f.eks. Sydøstasien og Latinamerika.

SØBUNDSKERNE

Cylinderformede prøver fra en søbund lavet ved at hamre lange rør ned i søens bund. På den måde får man en slags punkt-tværsnit af søbunden og kan se de lag, der er bygget op hen over søens 'levealder'. Ligesom ude i havet tilføres bunden af en sø lag af nyt organisk materiale, sand, slam og alt muligt andet over tid. På den måde bliver der bygget flere og flere lag af såkaldte sedimenter på, ældre og ældre jo dybere ned, man tager sin prøve.